

26.55x31.49	1/2	18 עמוד	שבת - מקור ראשון	05/01/2018	61746933-9
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

ספרים

רבקה שאול בן צבי

קרבות לנשים משפילות

בספרות "הנפש הרוסית הרחבה" נשים הן פיתוי, הרס וזדון, והגבר הוא קרבן שנגזר עליו להמית את האישה או להרוס את עצמו. מחקר נקודתי המציע תובנות אוניברסליות

לעולם הרוסי שממנו באה, ויש בהם לעיתים משום הסבר למתרחש ביצירות.

הופכת אותו לכלב

לחברה המערבית אופי גברי דומיננטי, טוענת לפידוס. הגבר הוא החכם. הוא הראוי לעמוד בראש מוסד דתי, כאשר אישה בתפקיד דומה היא בדיחה גרווע. האישה לפי ההשקפה המתבטאת בסיפורים המובאים היא יותר חיתית ופחות אנושית. כאשר האישה חזקה הגבר חש עצמו מסורס, והוא נוקם באישה על ההשפלה שהמיטה עליו. הנושא מובא בעיקר מהזווית הגברית שלפיה האישה היא מקור הפיתוי ההרסני והזדון, אבל קיצוניות ועיוות מאפיינים את שני המינים בסיפורים, והאכזריות חוצה מגדרים. לפידוס מצביעה על תופעה של שנאת נשים המתבטאת בעשרות יצירות. מקורה, לטענתה, בתחושת ההשפלה של הגבר בעקבות האיחוד הגופני עם האישה, ואפילו בנסיבות אחרות שיש בהן חוויה של השפלה בקשר עם אישה. הקשר הגופני נחוזה על ידי הגבר כבהמי ומביש ופוגע ברוחניותו וגורם לו לבוז לעצמו ולאישה. תגובתו היא האשמת האישה, ענישתה והשפלתה, ובמקרים קיצוניים אף נקמה אלימה. לעומת זאת האישה אינה חצויה בין הגוף לרוח, וחיה בשלום עם עצמה בהיבט המיני. ואני תוהה על אילו גברים מדובר פה, ומה בדבר גבר שאינו רחנני? האם גם הוא יחוזה את הקשר עם האישה כהשפלה? נראה שזוהי גישה שמקורה בהשפעה קתולית של שלילת הגוף ובראיית קשר הגישוואין כרע הכרחי, כאשר האידיאל הוא הנזיר הפורש מחיי אישות. ובלי לקבוע מסמרות בשאלת האוניברסליות של התופעה המתוארת, נראה שאפשריים גם ראייה תרבותית יחסית וקיום של חוויה שונה בתרבות שאינה נוצרית.

דמויות נשים קיצוניות מופיעות ב"השטן" של טולסטוי ובסיפור ההומוריסטי "דרמה" של צ'כוב, שבו אישה גבוהה ומגושמת בעלת מראה מכוער וגרוטסקי אונסת גבר להאזין ליצירתה הספרותית, ובהדרגה הופכת אותו לכלב, עד שהוא רוצח אותה. לפידוס מתקוממת נגד הצגת הגבר כקרבן תמים, וחושפת את ההטיות של הסופרים, שהציגו את דמויותיהם כקרבנות בעוד שעמדו לפנייהם אפשרויות הצלה

הדיון במחקר הספרותי הנוכחי של רינה לפידוס נפתח ביצירות של דוסטויבסקי, טולסטוי וצ'כוב, שבהן גבר מגיע לפגיעה רצחנית באישה. ברומן "החטא ועונשו" רסקולניקוב נפגע על ידי נשים ולכן רצח נשים, כדי לנקום על השפלתו. היצירה זכתה לאינספור פרשנויות, ולכאורה אין מה להוסיף על מה שכבר נכתב. עם זאת, לפידוס מצליחה ליצור זווית פרשנית מעניינת דרך האפיון של רסקולניקוב כגבר שיש לו בעיות עם נשים, כולל אלה האהובות עליו כמו אמו ואחותו. המניע שלו לרצח קשור לבעלת הבית המביישת אותו ומאיימת עליו, ולמשכונאית העושקת אותו. שתי נשים המאיימות על גבריותו.

לא האידיאולוגיה של רסקולניקוב עומדת במרכז הדיון, או תיאוריות אחרות על הסיבה לרצח, אלא הבעיה הפסיכולוגית של הגיבור הקשורה לנשים. נקודה מעניינת אחרת במחקרה של לפידוס היא התובנה שברומן רב דמויות זה, שיש בו גברים איומים ונקלים כמו מרמלדוב ולוויין, המחבר העניק כושר חשיבה והפשטה ויכולת התבטאות לכל הגברים המחרדים, אבל הנשים ביצירה נטולות יכולת עיונית. נושא הספר כולו הוא יחסי גברים ונשים בסיפורת הרוסית לדורותיה החל מהמאה התשע-עשרה, ומתוארים בו התהומות הנפערים בין המגדרים, על רקע תסביך גברי ושנאת נשים בתוספת אקלים חברתי ותבניות חשיבה אופייניות. בעבר רווח המושג "הנפש הרוסית הרחבה", כשהכוונה לנטייה לקיצוניות ולהליכה עד קצה האפשרויות בתחומי הרגש, היצר, התשוקה, האידיאה. תכונה שמדגימים באופן מיוחד הרומנים של דוסטויבסקי. על אף שהמחקר הנוכחי עוסק בסיפורת רוסית, הוא מנסה להביע תובנה אוניברסלית. לרברי הכותבת זהו נושא שטרם נחקר, והוא קשור ליצירות אך גם להתרחשויות חוץ ספרותיות. לפידוס סוקרת יצירות בפרטי פרטים ומנתחת אותן בהקשר הנושא הראשי, והתייחסותה החיה אל העלילות והדמויות מרתקת. הקריאה במחקר היא כולה "נטו" בלי ספיחים אקדמיים, והתיאוריה היחידה הנוכחת בו ברמז מתבטאת בשימוש במושגי הפסיכולוגיה הפרוידיאנית. כמו כן בולטת היכרותה של לפידוס עם דפוסי מחשבה האופייניים

מציאיותיות. כמעט בכל סיפור הגבר הוא קרבן שיש לו מעט אפשרויות: או להמית את האישה שהשפילה אותו, או להרוס את עצמו ואף להתאבד.

אפילו נשים נעלות ובעלות רצון טוב מסכנות את החיים הנפשיים של הגבר, ורק נשים אימהיות ולא יותר מדי מיניות מאפשרות לו לשרוד. האישה מתוארת כטורפת גברים הגורמת לאומללים לנהוג בניגוד לערכיהם ולעצמיותם. מי שקרא את "סונטת קרויצר" של טולסטוי לא ישתומם נוכח "האב סרגיי". בסוף היצירה מגיע הגיבור המעונה למסקנה שרק יחס רע ומשפיל והתעמרות מתמדת עשויים לנטרל את האישה מכוח הפיתוי ההרסני שלה.

משטר סטליניסטי מסרס

דמות הגבר אינה שונה ביצירות הסופרים בני המאה העשרים טריפונוב ווושצ'נקו. ביצירותיהם מעוצבת שנאת הנשים על רקע החיים הקשים ברוסיה הסובייטית. שנאת הנשים מתבטאת ביצירת נשים רעות לב וציניות המתעללות בגברים שלהן. תלאות הקיום מעצימות את הזדון והרוע, וההישרדות מקדשת את האמצעים. מדהים לפגוש בסיפורים הסובייטיים כל כך הרבה גברים חלשים ונחותי אישיות, טרף לאישה אקטיבית בעלת כוונות רעות. נשים נוהגות באופן גברי וגברים מפתחים תכונות נשיות. נשים מפתות ויוזמות קשרים, בעוד הגברים חשים כאנוסים ומסורסים מול הנשים החזקות.

דמות שונה של אישה עולה ביצירות שנכתבו ברוסיה אחרי מלחמת העולם השנייה. עד הפרסטריוקה שדרה ברוסיה אווירה של הכחשת המיניות. מזור

תחושת ההשפלה מובילה לעיתים לנקמה אלימה.

יום דוסטויבסקי, סנט

פטרסבורג, רוסיה

צילום: גטי אימגס

16.26x25.46	2/2	19 עמוד	מקור ראשון - שבת	05/01/2018	61746934-0
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910					

ספרה החדש של רינה לפידוס מצטיין לא רק ברמת העניין הגבוהה שבו, אלא גם בכתיבתו המתאימה לקהלים רחבים. אין בספר תיאוריות ומושגים מרהיבים והוא עוקף את הריון המגדרי בנושא שלכאורה מזמין ריון כזה. נראה לי שגישתה של לפידוס מתבססת על ארכיטיפים כלל אנושיים ועל רעיון "מלחמת המינים", והיא רחוקה מהעיטוק הפוליטי האופנתי בנושא. אפשר להתווכח עם גישותיה, אבל ההוכחות הטקסטואליות מעניקות לספר אמינות רבה.

לפידוס מפגינה אומץ גם בפרשנותה הלא מקובלת לדמויות ידועות מהסיפורת הקלאסית כמו רסקולניקוב ואנה קרנינה, ובתמהיל שבין ראייה חוץ ספרותית וניתוח ביקורתי של דמויות (שולמית הר אבן המנוחה הייתה הראשונה שניתחה את דמותה של אנה קרנינה במבט בוחן וביקורתי, ללא התייחסות להילה האופנתית את הרמות). אין זה מחקר רגיל, ובוודאי לא אופנתי, אך הוא רב עניין. הספר פותח חלון קודר לחיים ברוסיה בתקופות שונות, ומהווה קורס מרתק לתולדות הסיפורת הרוסית באספקלריית יחסי גברים ונשים. ●

רינה לפידוס
תחרות קנאה שנאה
ביחסי גברים ונשים
בסיפורת הרוסית

תחרות, קנאה, שנאה ביחסי גברים ונשים בסיפורת הרוסית

רינה לפידוס

מאגנט, 2017, 234 עמ'

לקרוא שאנשים נכבדים, כולל נשיאת מועצת הנשים הסובייטית, טענו שבברית המועצות אין יחסים בין גברים לנשים (עמ' 128). הגישה הייתה שאישה נועדה רק לפיריון ותפקיד האישה להיות אם. מתוך גישה זאת נכתבו יצירות שקריות היוצרות אידאליזציה של יחסי גברים ונשים, כשדמות האישה עטופה במעטה של הירוואיות וטוהר.

וכיצד נחוה הגבר בעיני סופרת? נטול הילה וסמכות מוסרית או אחרת. הוא מעורר בוז, והרבר מתקשר למה שכותבת לפידוס על כך שהמשטר הסטליניסטי סירס את כל הגברים והפך אותם ליצורים מפורדים וחששנים. מצד אחר, האישה זקוקה לגבר והיא מתייחסת אליו באופן נצלני ואינטרסנטי. אך הגבר כנראה ראוי ליחס זה, בשל התנהגותו הציניית והאנוכית, כמו בסיפור "בעלת בית המלון" מאת אירינה גרקובה (1907-2002), המתאר אישה הנופלת קרבן לגבר סדיסט אחרי שהייתה קרבן לאם מתעללת.

מחקר לא אופנתי

ספרי עיון ומחקר פונים לקהל ייחודי של קוראים משכילים המתעניינים באידיאות ובתרבות, וביניהם סטודנטים וחוקרים. הבעיה היא שלא מעט ספרים מהו'אנר הזה נוטים לייבש את הקורא במבואות מסורבלים, בודגון אקרמי קטלני ובפירוט מייגע, והקריאה בהם נתפסת לעיתים כסוג של מס לאקדמיה. לא מכבר הגיע לידי ספר חשוב של חוקר חשוב בתחום מרתק, אך צורת הכתיבה יחד עם הגופנים הצפופים היו מעיקים מנשוא ואחרי חצי שעה ויתרתי על המאמר המעניין שהייתי אמורה לכתוב.